

דף פז

'כסוה ונתגלה – פטור מלכסות' – ומותר אף לכתחילה לכסות ומיד אחר כך לנקות את המקום מן הדם. ואולם אין לגלותו לכתחילה לצורך הדם. וכן אין לשחוט ולכסות במקום התורפה, מקום העשוי להתגלות מצד עצמו, כגון ברשות הרבים שהעוברים ושבים יגלוהו בדישתם. – כן היא שיטת התבואות שור (לבושי שרד' כה, יג יח – עפ"י הרא"ה בבדק הבית ב"א ש"ה, שמקום העשוי להתגלות אפילו נתכסה פעם אחת אינו נחשב כיוסי). ואולם מנהג העולם להקל בזה, שאפילו במקום העשוי להתגלות – מועיל. (עפ"י פרי חדש ופתי שם; פרי מגדים במ"ז סק"ט כ"א).

וכן הורה למעשה בשו"ת שבט הלוי (ח"ה פז) אודות כיסוי הדם במשחטות הגדולות, שהדם מצטבר בתוך אמבטיה, ומיד אחר שמכסים אותו, מנקים אותו, ואין הדם נשאר מכוסה אלא כהרף עין.

ושפך וכסה – במה ששפך בו יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצוות בזויות עליו – כלומר, אעפ"י שכן היא דרך טבעית, לכסות ברגל, ולכאורה אין בפעולה זו משום הוראת בזיון – לא יעשה כן, כי יש להקפיד להראות שמכבד את המצוה, שלא ייראה כאילו אין המצוה חשובה לו לכבדה. נמצא שאם אינו מכבדה כראוי, הרי בזה עצמו הוא מבזה את המצוות, שנראה שאין המצוות חשובות עליו לכבדן.

וכן כתב החיד"א (בספרו 'חומת אנך'), שיש לכבד המצוה בלבישת בגדים נאים ביותר בעת קיומה. (עפ"י טעם ודעת – ויקרא יז, ג)

'מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים...' – לא מצינו חיוב זה אלא כשחטף מצוה מחבירו לעצמו, וכן לענין מצות כיסוי – המצוה מתקיימת אצל כל אחד שכיסה, והלכך כשבא זה וכיסה וברך, קיים הוא את המצוה ואין ברכתו ברכה לבטלה. (ואפשר שהוא כענין נהנה מנכסיו חבירו, שאם הלה חסר, חייב לשלם עבור הנאתו, והכא נמי זה הרוויח מצוה והלה חסרה בלקיחתו של זה), אבל לא מצינו שום חיוב וקנס על ביטול מצוה מחבירו גרידא. (עפ"י הט"ז י"ד כח סק"ח; שו"ת אחיעזר ח"ג עג, ד)

– אף על פי שעשה עוולה בכך שגזל ברכתו של חברו – אין כאן ברכה לבטלה, מאחר שהמצוה שייכת לכל ישראל אלא שהשוחט קודם לכל אדם. והוא הדין לענין מילה (שהראשונים השווה לכיסוי הדם), שהמל בעל-כרחו של האב, (גם כאשר האב רצה לימול בעצמו), אין כאן ברכה לבטלה. ואינו דומה למי שגזל סאה חטים וטחנה ולשה ואפאה והפריש חלה, שברכתו ברכה לבטלה ואין זה מברך אלא מנאץ – כי על כל פנים אינו גזל ממש. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג צז – עפ"י הט"ז יו"ד כח סק"ח).

'דאמר ליה ההוא צדוקי לרבי מי שיצר הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא יצר הרים... אמר ליה: שוטה, שפיל לסיפיה דקרא: ה' צ-באות שמו' – אותו צדוקי נטה להאמין בשניות ואמר כי מי שברא הגשמי (ה'רים') לא ברא הרוחני (רוח'). והשיבו רבי תשובתו בצדו 'ה' צ-באות שמו' – ה' שהוא שמו המיוחד, הוא מהוה שני הצבאות, הגשמי והרוחני. (עפ"י מהרש"א. וע"ע במובא בסנהדרין לט). – לכך תקנו בסוף ברכת מעריב ערבים, לומר ה' צ-באות שמו, להורות על אחדות הבורא, יוצר אור ובורא חושך (עפ"י ריטב"א בשם רבנו אליהו מפריז. ע"ש)

'יתיב רבי תלת תעניתא' – לפי שהיה גדול ונשיא בישראל והיו הכל מתאספים כשמתווכחים, היה חילול וגנאי אם ינצחוהו. (תורא"ש)

'כוס של ברכה אתה שותה או ארבעים זהובים אתה נוטל' – לא משום שתית הכוס, אלא היה רוצה לשלחו קודם ברכה, שלא ישתתף עמהם בברכה, משום שהיה מין. (תורא"ש)

– כתבו הראשונים (ערמב"ן, רשב"א, ר"ן, ריטב"א, ועוד) שלפי המסקנא, בין החוטף מצוה ללא ברכה בין החוטף ברכה ללא מצוה – חייב עשרה זהובים, (ואעפ"י שמכאן אין ראייה אלא לענין ברכה, בסוגיא בב"ק (צא) מבואר שאף במצוה שאין בה ברכה חייב).

ואמנם כאשר חוטף מצוה שיש עמה ברכה – משלם עשרה ולא עשרים, כמבואר כאן לענין כיסוי, כיון שאי אפשר לברכה שתאמר ללא המצוה.

(ואין להקשות לפי זה, מהו שהורה רבנו תם במוהל שחטף המצוה ממוהל אחר, שפטור מלשלם משום שהמוהל השני נכח שם והיה עונה 'אמן' וגדול העונה 'אמן' יותר מן המברך – והלא מכל מקום יתחייב משום המצוה? לא קשיא, שהרי מצוה זו עושה בשליחות האב, וגם המוהל הראשון לא היה אלא שליח, על כן מצד המצוה הרי לא חטף אלא שליחות, ולכן לא דנו לחייבו אלא מצד הברכה. וצ"ב).

'...השוחט ונבלע דם בקרקע חייב לכסות. התם כשרשמו ניכר' – ואף על פי שקצת מן הדם נבלע ונתכסה, והרי להלכה קיימא לן כשיטת ר' יהודה (פה) שאין צריך לכסות את כל הדם אלא די במקצתו – כאן שלא נתקיימה המצוה עדיין, שהרי נתכסה מאליו ולא על ידי האדם – לא פקעה המצוה, וצריך האדם לכסות עוד. והוא הדין כשכסתה הרוח מקצת מן הדם – צריך האדם לכסות עוד. (עפ"י הרוקח – הלכות כיסוי הדם; שפת אמת שבת כה: ואולם במנחת חינוך (קפו) כתב להסתפק בדבר. – מובא בהערות הרי"ד אילן לחודשי הרשב"א, מוסה"ק, הערה 76.

ונראה לפי"ז שהוא הדין כשאדם כיסה מקצת, ולא נתכוין לשם מצוה וכדומה, באופן שלא יצא ידי חובתו – עליו לכסות עוד בברכה, שהרי מצוותו לא פקעה. ואולם אם כיסה הכל באופן זה, אין חיוב לגלות ולכסות כדין, שהרי גם בכיסו הרוח לא שמענו חיוב לגלות ולכסות).

(ע"ב) 'לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל' – נתבאר בובחים עח. ועע"ש בדף עט בענין תערובת איסור בהתר כשהאיסור ניכר במראיתו.

דף פח

'ר' יהודה סבר: דמו ואפילו מקצת דמו' – וכן הלכה. (כן דעת רוב-ככל הראשונים, דלא כדעת הרז"ה ורבנו יהונתן). ויש מן האחרונים שכתבו שאף לר' יהודה לכתחילה מצוה לכסות כל הדם. (משכנות יעקב ועוד – ע' במובא לעיל פה). ואולם מסקנת הפוסקים האחרונים כפי פשטות הסוגיא והפוסקים, שאף לכתחילה די בכיסוי מקצת דם (ע' שו"ת משיב דבר ח"ב יא; חזו"א ג, כד, ועוד), אלא שנראה מדברי הפוסקים שאף לר' יהודה לא די במקצת מדם התמצית אלא מקצת דם הנפש. (עפ"י חזון איש שם. ובאר דברי הרמ"א שלכתחילה יש להמתין לכל דם הקילוח, היינו עצה טוב למגדר מילתא, שאם ימהר, לפעמים ימהר קודם התחלת הקילוח).